

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

CURRENT ISSUES OF SPECIAL CRIMINAL PROCEEDINGS

Музиченко О.В., к.ю.н.,

консультант суду

Верховний Суд,

доцент кафедри публічного права

Київський університет імені Бориса Грінченка

Карандась М.В., студент III курсу факультету правничих наук

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

У статті проведено дослідження спеціального кримінального провадження через призму міжнародного досвіду, судової практики національних судів та міжнародних судових установ (Європейського суду з прав людини та Міжнародного кримінального суду). Узагальнено позиції науковців щодо покращення інституту спеціального кримінального провадження, у тому числі, пропозиції щодо удосконалення норм кримінального процесуального законодавства. Висвітлено особливості та проблемні питання вказаного інституту, зокрема широкі можливості органів досудового розслідування на здійснення спеціального кримінального провадження стосовно осіб, дії яких кваліфіковані за статтями, які не визначені у ч. 2 ст. 297-1 Кримінального процесуального кодексу України. Акцентовано увагу на важливості усунення суперечностей між приписами кримінального процесуального закону щодо моменту залучення захисника у кримінальних провадженнях щодо осіб, стосовно яких проводиться спеціальне кримінальне провадження. Зазначено про необхідність розширення переліку статей Кримінального кодексу України, за якими можливо здійснювати спеціальне кримінальне провадження (тяжкі та особливо тяжкі злочини).

Звернено увагу на відсутність окремої глави Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку здійснення спеціального судового провадження через що безліч процесуальних питань, які виникають під час судового провадження вирішуються судовою практикою, яка часто є суперечливою.

Проаналізовано приписи кримінального процесуального закону, практику Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, а також позиції науковців щодо належного інформування осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне кримінальне провадження, зокрема виклик до органу досудового слідства чи суду, а також інформування про зміст прийнятих стосовно таких осіб процесуальних рішень.

Ключові слова: спеціальне досудове розслідування, спеціальне судове провадження, міжнародний розшук, право на справедливий суд.

The article examines special criminal proceedings through the prism of international experience, judicial practice of national courts and international judicial institutions (the European Court of Human Rights and the International Criminal Court). The positions of scientists regarding the improvement of the institution of special criminal proceedings are summarized, including proposals for improving the norms of criminal procedural legislation. The specifics and problematic issues of the specified institute are highlighted, in particular, the broad possibilities of pre-trial investigation bodies to carry out special criminal proceedings against persons whose actions are qualified by articles that are not defined in Part 2 of Art. 297-1 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. Attention is focused on the importance of eliminating contradictions between the prescriptions of the criminal procedural law regarding the moment of involvement of a defense attorney in criminal proceedings against persons in respect of whom special criminal proceedings are being conducted.

The need to expand the list of articles of the Criminal Code of Ukraine under which it is possible to carry out special criminal proceedings (serious and especially serious crimes) was noted. Attention is drawn to the absence of a separate chapter of the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the procedure for conducting special court proceedings, due to which many procedural issues that arise during court proceedings are resolved by judicial practice, which is often contradictory.

The prescriptions of the criminal procedural law, the practice of the Supreme Court and the European Court of Human Rights, as well as the positions of scientists regarding the proper informing of persons who are subject to special criminal proceedings, in particular the summons to the pre-trial investigation body or the court, as well as informing about the content of the decisions taken in relation to such persons, were analyzed. procedural decisions.

Key words: special pre-trial investigation, special court proceedings, international search, right to a fair trial.

З початком військової агресії РФ проти України у 2014 році постала проблема притягнення до відповідальності осіб, які переховуються від органів досудового слідства, тому законодавець доповнив приписи Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) главою 24-1, яка регламентує здійснення спеціального кримінального провадження [1]. Питання про спеціальне кримінальне провадження порушують на більш пізніх етапах, у випадку, коли слідчий і прокурор дійшли висновку про можливість повідомлення певній особі про підозру, однак вона переховується від українських органів досудового розслідування чи суду на тимчасово окупованій території України, на території держави-агресора, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошена у міжнародний розшук. При цьому спеціальне досудове розслідування, як вважається, є альтернативою зупинення кримінального провадження у випадку оголошення розшуку підозрюваного (статті 280–281 КПК України) [2].

Важливо зазначити, що наведений інститут, який у 2014 році став новелою для національного законодавства, давно використовується у інших державах. Наприклад, у ч. 2 ст. 269 КПК Естонії зазначено, що, як виняток, судовий розгляд може відбуватися без участі обвинуваченого, якщо його місцезнаходження в Естонській Республіці неможливо встановити, і є достатні підстави вважати, що обвинувачений перебуває за межами Естонської Республіки і ухиляється від явки в суд, при цьому для його виявлення прикладені зусилля, і судовий розгляд за відсутності обвинуваченого можливий. Схожою є норма КПК Молдови, яка надає можливість розгляду справи за відсутності підсудного, якщо останній ухиляється від явки до суду [3; 4].

Звернути увагу треба й на те, що Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово підтверджував можливість здійснення спеціального кримінального провадження за відсутності обвинуваченого. Так, у рішенні у справі «Да Лус Домінгеш Ферейра проти Бельгії» від

24 травня 2007 року № 50049/99 зазначено, що суд неодноразово висловлював позицію про вирішальне значення явки обвинуваченого, враховуючи і право останнього бути вислуханим, і необхідність перевірки правильності його тверджень і їх порівняння із показаннями потерпілої сторони. Проте судові засідання за відсутності обвинуваченого саме собою не суперечить вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, якщо обвинувачений згодом зможе домогтися ухвалення нового судового рішення за його участі, в якому б містилась оцінка обґрунтованості висунутих проти нього обвинувачень за фактичними й юридичними обставинами справи [5]. Схожі позиції були висловлені ЄСПЛ у рішеннях «Шомоді проти Італії», «Кромбах проти Франції», «Сейдович проти Італії», «Томанн проти Швейцарії» тощо.

Окремо важливо вказати на позицію Міжнародного кримінального суду щодо використання процедури спеціального кримінального провадження. Так, у рішенні цього Суду по справі проти Саїфа Аль-Іслама Каддафі зазначено, що під час процесу *in absentia* суд має надати обвинуваченому весь ряд процесуальних прав і гарантій, а в разі його появи в ході процесу або навіть після ухвалення вироку *in absentia* – повинен мати можливість переглянути свою справу у суді [6].

Звернути увагу треба й на думку Комітету Міністрів Ради Європи щодо питання здійснення спеціального кримінального провадження, яка викладена у Резолюції (75)11 від 19 січня 1973 року «Про критерії, які регламентують розгляд, що проводиться у відсутність обвинуваченого», де визначено, що особа, справа якої розглянута *in absentia*, але якій повістка була належним чином вручена, має право на повторний розгляд справи в звичайному порядку, якщо ця особа може довести, що її відсутність і неможливість проінформувати суддю у справі, була викликана обставинами, що знаходяться за межами її контролю.

Зважаючи на вищевказаний досвід зарубіжних країн, практику Європейського суду з прав людини, а також позицію Комітету Міністрів Ради Європи, процедура *in absentia* допустима при належному забезпеченні процесуальних прав особи стосовно якої здійснюється таке кримінальне провадження. При цьому, як вбачається з усього вищевказаного, КПК України необхідно доповнити приписами щодо права особи, стосовно якої ухвалено вирок *in absentia*, на перегляд кримінального провадження щодо неї за її участю.

У цьому аспекті актуальним є рішення ЄСПЛ у справі «Sanader v. Croatia» щодо засудження *in absentia* особи за вчинення воєнних злочинів проти військовополонених. Зокрема, у цьому рішенні розглядається питання можливості засудженої *in absentia* особи просити про повторний розгляд справи, якщо вона не перебуває під юрисдикцією держави, яка її засудила. ЄСПЛ зазначив, що зобов'язавши заявника з'явитися перед органами влади та надати свою адресу в Хорватії під час кримінального провадження, аби мати можливість вимагати повторного розгляду, національні органи влади створили непропорційну перешкоду, обмеживши реалізацію ним свого права на повторний розгляд справи. Якби національні суди задовольнили клопотання заявника та призначили повторний розгляд, це могло б відкласти виконання вироку, але не вплинуло б на засудження заявника як таке. Водночас національні органи влади надали б заявникові можливість клопотати про повторний розгляд справи, не ставлячи його в ситуацію, в якій він міг би скористатися цією можливістю в обмін на свою свободу. Тоді відповідальність за ефективну та добросовісну участь у провадженні покладалася б на заявника. Його нездатність зробити це на законних підставах призвела б до припинення провадження та залишення в силі попереднього вироку [7].

Отже, розглядаючи положення КПК України, які регулюють порядок здійснення спеціального кримінального

провадження, слід акцентувати увагу на тому, що цей інститут потребує деяких законодавчих коректив, зокрема, як було зазначено вище. Однак. Це не єдине питання, що потребує удосконалення.

Так, в ч. 2 ст. 297-1 КПК України визначено перелік статей Кримінального кодексу України (далі – КК України) за якими може здійснюватися спеціальне кримінальне провадження, який є вичерпним. Водночас, вважаємо за необхідне розширити цей перелік з метою виконання завдань кримінального провадження. Наприклад, передбачити можливість здійснення спеціального кримінального провадження щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Варто, наприклад, вказати, що КПК Італійської Республіки, на відміну від КПК України, не містить обмежень щодо складів кримінальних правопорушень, за якими судовий розгляд може бути проведений у такому порядку [8].

Як зазначено у ч. 2 ст. 297-1 КПК України здійснення спеціального кримінального провадження щодо інших злочинів, перелік яких визначений ч. 2 ст. 297-1 цього Кодексу, не допускається. Однак, за змістом цієї ж норми, передбачений виняток, коли до особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінальних правопорушень, які не вказані у ст. 297-1 цього Кодексу, може бути застосована спеціальна процедура кримінального провадження (здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається, крім випадків, коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошені у міжнародний розшук, та розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у цій частині, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду).

Водночас у літературі відзначається, що цією нормою створюються умови за яких працівники органів досудового розслідування та прокуратури зможуть зловживати своїми правами та з метою надання дозволу на проведення спеціального кримінального провадження стосовно особи, яка підозрюється за іншими злочинами ніж передбачені в ст. 297-1 КПК України, достатньо проводити розслідування за одним номером кримінального провадження. У зв'язку з цим пропонується додати до вказаної статті частину, яка визначить, що слідчі або прокурори зобов'язані доводити, що виділення матеріалів кримінального провадження зашкодить досудовому розслідуванню, а також надати суду право в разі, якщо прокурор не доведе вказане, застосувати інститут спеціального кримінального провадження виключно до тієї особи, якій інкриміновано вчинення злочину, що входить до переліку встановленого ч. 2 ст. 297-1 КПК України [9].

Також, у доктрині кримінального процесу висловлюється дискусійна позиція про те, що надання законодавцем слідчому судді повноваження ухвалювати рішення про проведення спеціального досудового розслідування не узгоджується з функціональним призначенням попереднього контролю у кримінальному провадженні, адже попередній судовий контроль полягає в ухваленні слідчим суддею рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надання дозволу на проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій [10, с. 28]. Тобто, слідчий суддя надає згоду на тимчасове обмеження конституційних прав особи на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність житла чи іншого володіння особи, на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції тощо. Безпосередньо при ухваленні рішення про здійснення спеціального досудового розслідування не відбувається обмеження конституційних прав та свобод осіб. Таке обмеження настає у подаль-

шому, коли під час проведення такого розслідування за ухвалою слідчого судді застосовуються ті чи інші заходи забезпечення кримінального провадження, проводяться слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії [11].

Крім того, як убачається з приписів КПК України спеціальне досудове розслідування може здійснюватися лише щодо особи, яка має статус підозрюваного. У разі неможливості встановлення місця перебування особи орган досудового слідства може надсилати повідомлення про підозру поштою на останню відому в Україні адресу реєстрації особи, що не суперечить приписам КПК України (ч. 2 ст. 135). Однак, деякі науковці та практики зазначають, що така процедура має суто формальний характер, оскільки слідство не враховує, що зазначений порядок діє виключно в разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, однак не враховується ситуація коли особа задовго до відкриття стосовно неї кримінального провадження виїхала для постійного проживання за кордон, не маючи на меті переховуватися від слідства та суду і навіть не знаючи, що стосовно неї в Україні здійснюється кримінальне провадження. У цьому разі пропонується застосовувати інститут міжнародного співробітництва. В іншому випадку особу не можна вважати такою, яка набула статусу підозрюваного, та, як наслідок, застосовувати до неї процедуру *in absentia*, адже це буде процесуальною помилкою [12].

Також, висловлюється позиція про те, що деякі слідчі судді, надаючи дозвіл на спеціальне досудове розслідування, формально вказують на те, що особа оголошена у міжнародний розшук на підставі постанови слідчого, прокурора, яка надалі спрямовується до компетентного органу із запитом про здійснення такого розшуку. По суті, особа може вважатися оголошеною в міжнародний розшук лише тоді, коли вона насправді розшукується компетентними органами інших держав. Очевидно, що цей момент не може настати раніше, ніж буде здійснено публікацію оповіщення таких органів (наприклад, Інтерполу) про необхідність розшуку цієї особи [12].

Також, у літературі обґрунтовано звертається увага на суперечності між приписами ст. 52 та ч. 1 ст. 297-3 КПК України щодо моменту залучення захисника в кримінальних провадженнях щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або судове провадження. Крім того, у положеннях ст. 297-3 КПК України необхідно чітко визначити суб'єкта, який зобов'язаний залучити захисника, залежно від стадії кримінального провадження.

Акцентувати увагу треба й на питанні оскарження ухвал слідчого судді про надання або відмову у наданні дозволу на застосування процедури *in absentia*. Так, ухвала слідчого судді про надання дозволу на проведення спеціального досудового розслідування не підлягає апеляційному оскарженню, на відміну від ухвали, якою відмовлено в застосуванні *in absentia*. Тобто якщо слідчому, прокурору було відмовлено в задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, вони можуть таке рішення оскаржити. А якщо слідчим суддею було ухвалено рішення про призначення спеціального досудового розслідування і сторона захисту з таким рішенням не погоджується, то вона позбавлена права перевірити обґрунтованість рішення слідчого судді [12].

Крім того, варто звернути увагу, що виникають проблеми належного повідомлення осіб стосовно яких застосовується цей інститут. Тому звернути увагу треба на судову практику з вказаної тематики. Наприклад, у постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) від 01 квітня 2021 року (справа № 759/2992/17) зазначено, що особа вважається належним чином ознайомленою зі змістом судових повісток, а отже, обізнаною про здійснюване судом щодо неї кримінальне провадження в порядку ч. 3 ст. 323 КПК України (*in absentia*), якщо місцевий суд повідомляв їй про судові засі-

дання (у тому числі, про судові засідання, на якому було проголошено вирок) шляхом розміщення оголошення на вебпорталі «Судова влада України» та в газеті «Урядовий кур'єр». Акцентувати увагу треба й на постанові ККС ВС від 13 червня 2019 року (справа № 607/9498/16-к), де зазначено, що надсилання судових повісток і викликів під час спеціального досудового розслідування та судового провадження, а також публікування вказаних викликів у засобі масової інформації загальнодержавного значення обвинуваченому, який проживає на тимчасово окупованій території України, із вказівкою на іншу адресу проживання, ніж та, що зазначена в матеріалах кримінальної справи, вважається неналежним повідомленням обвинуваченого про день, час та місце розгляду справи.

У цьому аспекті науковці відзначають про невідповідність приписів КПК України практиці ЄСПЛ, оскільки згідно з ч. 8 ст. 135 цього Кодексу особа вважається повідомленою про виклик з моменту опублікування повістки у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора. Однак, згідно з практикою ЄСПЛ зобов'язання щодо інформування обвинуваченого лежить виключно на стороні обвинувачення і не може бути виконано за допомогою пасивного надання інформації без привертання до неї уваги сторони захисту (рішення у справі «Маттоціа проти Італії»). Обвинувачений повинен справді отримати інформацію, правової презумпції отримання недостатньо (рішення у справі «Сейдович проти Італії»).

З огляду на це у науці зазначається про недосконалість нормативного регулювання цього питання в КПК України. При цьому, слушно звертається увага на те, що вебсайт Офісу Генерального прокурора та відповідні офіційні засоби масової інформації є вузькоспеціалізованими джерелами та реальне ознайомлення з повісткою про виклик на цих ресурсах сторонньої особи є малоімовірним, а тому пропонується розміщувати повістки на платформах телевізійних каналів, які здійснюють мовлення за межами України та на території тимчасово окупованих територій і прилеглих районів, зокрема створених з метою, інформування про діяльність органів державної влади України [13].

Також, у літературі слушно звертається увага на ряд проблемних питань, що виникають під час здійснення спеціального судового провадження.

Так, акцентується на необхідності удосконалення приписів ч. 4 ст. 323 КПК України. У цьому аспекті слід погодитися з Шумейком Д.О., який зазначає, що існуюча конструкція не зовсім вдала, та пропонує інше формулювання: «4. Якщо підстави для постановлення судом ухвали про спеціальне судове провадження перестали існувати, судовий розгляд розпочинається з початку зі стадії підготовчого провадження згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом».

Слід погодитися з вищевказаною пропозицією науковця, одночасно уточнивши, що більш коректним було б формулювання, що судове провадження, а не судовий розгляд, розпочинається з початку, зі стадії підготовчого провадження.

Слід також погодитися з науковцями та практичними працівниками, які слушно зазначають про наявність окремої глави КПК України, яка регулює порядок спеціального досудового розслідування, та відсутність норм, систематизованих в окрему главу, які б регулювали порядок спеціального судового провадження. Через таку неврегульованість безліч процесуальних питань, які виникають під час судового провадження вирішуються судовою практикою, яка часто є суперечливою. Зважаючи на це, приписи КПК України слід доповнити нормами, які б визначали особливості спеціального судового провадження [14].

У цьому аспекті слушно є думка В. Дрозд, яка пропонує, щоб процесуальний порядок здійснення спеціального кримінального провадження було передбачено в окремій

глави КПК України, в якій було зазначено особливості здійснення як досудового розслідування, так і судового провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, тому з цією метою КПК України необхідно доповнити главою «Спеціальне кримінальне провадження» [15, с. 336].

Висновки. Отже, питання здійснення спеціального кримінального провадження є надзвичайно актуальним, адже важливим є притягнення до відповідальності осіб,

які скоїли кримінальні правопорушення на території України та переходять від слідства або суду. Водночас інститут спеціального кримінального провадження потребує більш чіткого законодавчого регулювання з метою забезпечення прав учасників кримінального провадження. Врахування вищевказаного зможе забезпечити належне дотримання прав учасників кримінального провадження під час застосування процедури *in absentia*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини : Закон України від 7 жовт. 2014 р. № 1689-VII. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Щодо вдосконалення окремих положень досудового розслідування з урахуванням воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*. 2022. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/14834/Shchodo%20vdoskonalennia%20okremykh_Husarov_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
3. Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Естонія від 12 лютого 2003 р. URL: <https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%A3%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2021.03.2023.pdf>
4. Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Молдова від 07 червня 2003 р. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17324&lang=ru
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Да Лус Домінгеш Ферейра Проти Бельгії» від 24 травня 2007 року № 50049/99. Прецеденти Європейського суду з прав людини по державам-членам Ради Європи. 2007. № 12. С. 209–216.
6. Процедура *in absentia*: концепція внесення змін у національне законодавство України URL: http://justiceforthefuture.org.ua/uploads/MaterialDocument/In%20absentia_concept_UKR_fin__1590137254.pdf (дата звернення: 14.05.2023).
7. Європейський суд з прав людини. Огляд рішень ЄСПЛ щодо судового розгляду за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_ESPL_zaoch_sr.pdf (дата звернення: 01.06.2023).
8. Кримінальний процесуальний кодекс Італії від 9 жовтня 1990 р URL : <https://canestrinilex.com/assets/Uploads/pdf/cf70b10e21/Italian-Code-of-Criminal-Procedure-canestriniLex.pdf>
9. Горошинський О. О. Особливості застосування спеціального досудового розслідування і судового розгляду. URL: <https://uba.ua/documents/%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B5%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20.pdf>.
10. Удалова Л. Д. Функція судового контролю у кримінальному процесі: [моногр.] / Л. Д. Удалова, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Т.Г. Ільєва: «*Центр учбової літератури*», 2015. 176 с.
11. Удалова Л. Д., Письменний Д. П. Здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого. *Юридичний журнал «Право України» (україномовна версія)*. 2015. № 7/2015. С. 51–57.
12. Насадюк О. В. Спеціальне кримінальне провадження: як прискорити досудове розслідування та судовий розгляд, не порушуючи нічиїх прав, - Ольга Шаповалова та Олександр Микитенко, партнери benchers law firm. Юридична практика. URL: <https://pravo.ua/cpetsialne-kriminalne-provazhennia-iak-pryskoryty-dosudove-rozsliduvannia-ta-sudovi-rozgliad-ne-porushuiuchy-nichyikh-prav-olha-shapovalova-ta-oleksandr-mykytenko-partnery-benchers-law-firm/> (дата звернення: 14.05.2023).
13. Тимофеев А. О. Проблеми практичної реалізації процедури спеціального досудового розслідування (*In absentia*) в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. 6 трав. С. 63–64. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/83974b67-1fb5-4c07-8090-7ef243da2a99/content> (дата звернення: 14.05.2023).
14. Мельниченко А. В. Наукова полеміка щодо спеціального досудового розслідування та його місця в системі кримінального процесу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 1. С. 277. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/1_ua/Макет_НВ_1-2022-275-282.pdf (дата звернення: 14.05.2023).
15. Дрозд В. Г. Спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) як диференційована форма кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. № 7/2020. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/58.pdf> (дата звернення: 14.05.2023).